

(המשך מעמוד 27)

ההשתייכות לעם עליון יכולה לפצות אותה על הרגשת נחיתותה החברתית והכלכלית. השינאה לעם אויב ול- מיעוט לאומי דרושה לה לשם שמירה על כבודה העצמי. האומרה המפרסמת של קארל מארכס — "פרולטריון אין מוזרט" — הופרכה מזמן.

אצל בני "עדות המיורח" בארץ-ישראל נוספה על כך תופעה נוספת. השיכבה המקופחת ככל חברה נוטה לקבל את הערכים והדעות הקדומות של השיכבה השלטת. העלילת האשכנזיות של היישוב חשה בוז עמוק לערבים. לתרבותם, לשפתם, ללחניהם, להיסטוריה שלהם. כל אלה נראו להם כ-נחותים". בכך גם הצדיקה בעיני עצמה את הולולו ב"ספרדים", שדיכרו במיבטא ערבי, שאהבו שירים ערביים ושחרבו את היתה חלק מן התרבות הערבית. כתוצאה מכך החלו בני "עדות המיורח" עצמם לבוז למצאע ולתרבותם. כדי להוכיח לעצמם כי אינם שייכים לתרבות הבזויה, הפכו שונאי-ערבים מושבעים בעק אהת הלשונות החדות ביותר של ה- חברה האשכנזית, המשורר הלאומי חיים-נחמן ביאליק, ילגלג פעם: "איני סובל ערבים, מפני שהם מזכירים לי את הספרדים". התגובה הי- אינסטינקטיבית של ה"ספרדים" היתה: "אנח" נו שונאים את הערבים, וזכן אנחנו דומים לאשכנזים".

מי ששנא את הערבים מצא באופן טבעי את דרכו אל מחנה ז'בוטינסקי, אף כי ז'בוטינסקי עצמו לא שנא את הערבים. הוא רק הציע להתעלם כליל מזכויותיהם. נערה כמו גאולה כהן, שבאה מבית דתי, לא יכלה לדעת כי כמה שנים לפני כן כתב זאב ז'בוטינסקי מאמר חשוב, שנגנזו על-ידי תנועתו מטעמים מובנים. במאמר זה תקף "ראש בית"ר" בחריפות את יהדות-המיורח ושלל ממנה כל זכות להשפיע על עיצוב המדינה-בדרך. מפני שבני עדות-המיורח, כמו הערבים, אינם מבינים את ההבדל בין הדת הלאומי. ז'בוטינסקי, שהיה אתאיסט מושבע, במסורת הליברלית האירופית, תבע — כמו הרצל — הפרדה מוחלטת בין הדת והמדינה. כל זה היה זר לגמרי לעולמה של ה- בית"ר/יה גאולה כהן. היא רקרה במעגל הצעירי השיר "ז'בוטינסקי ראש בנות" / חי חי וקיים...". היא למדה בבית ובתנאים כי הלאום היהודי והדת היהודית הם היינו הך. כמו רבים מכני גילה בכרם התימנים, היא מצאה במצודת זאב בית שני, ואולי ראשון.

..תימניה גזעית"

ני העדה התימנית היו, אולי, הפרולטרטים ה- אמיתיים של היישוב היהודי בארץ. הם חיו בצנע קיצוני, ועל כן היו היהודים היחידים אשר יכלו להתחרות בפועלים הערביים הזולים, הן בשכרם הנמוך, הן בכושר- עבודתם. היו שטענו כי לשם כך הובאו תימן מלכת- חילה, במיסגרת המאמץ של "כיבוש העבודה" בארץ מידי הערבים.

ה"תימנים" היוו תמיד מעמד מיוחד בארץ. מבחינה חיצונית הם נבדלים מן היהודים שבאו מכל שאר ארצות המוצא, ואף משאר בני "עדות-המיורח". הם הצאצאים הישירים של שבטים דרום-ערביים, שעברו בשלמותם ליהדות בתקופת הגאאליה, שקדמה לעלייתו של מוחמד. בניגוד לשבטים שהתנצרו באותה תקופה, ושעברו לי- איסלאם כאשר השתלטו מוחמד וירשיו על חצי-האי ערב, דבקו השבטים היהודיים בדתם במוצת הדורות. הם לא התערבו עם לא-יהודים, והתערבו רק מעט עם יהודים מארצות אחרות.

כך שמרו על מראה היצוני שונה ובוזט — מראה דרום-ערבי מובהק. עד היום, כאשר מדברים ישראלים על נערה תימנית מובהקת, הם מוסיפים כימעה אוטומטית את התואר "גיזעית".

מבחינה מסויימת, התייחס היישוב תמיד בחיבה מיוחדת ל"תימנים". התימני הצנוע, החרוף, המסתפק ב- מועט, השמח בחלקו, שאינו מקנא בולת, שאינו מקטר, המגדל עשרה ילדים בחדר אחד, הדבק במסורת אבותיה, המחנך את ילדיו ללכת בדרך ולשמוע על ערכיו — זאת היתה דמות שהכל חיבבוה. היא גם היתה אורחת קבועה על במת התיאטרון הסאטירי שפרח באותם הימים, לצד ה"יקה" הטיפש, ה"גאליצאי" הרמאי וה"אמריקאי" העשיר.

אך החיבה לתימנים היתה רק פיצוי קלוש על מעמדם בתחתית הסולם העדתית-חברתי- כלכלי.

לנער תימני שגדל ב"כרם", או בשכונות התיקה, שפירא ועזרא במיורח תל-אביב, היה נראה כי כל הדרים לעלייה תברתית חסומת לפניו. לא היה גשר בין ה"כרם" ובין הצמרת המדינית, החברתית והכלכלית של היישוב, שהיתה כולה מורכבת מיהודים ממוצא אירופי, ש בתוספת כמה ספרדים עשירים מבני היישוב הישן, וקומץ של ייקים אינטלקטואליים או עשירים, גם אחרי קום המדינה, כאשר דיבר ודיד כגוריון על הצורך שהיה אייפעס לצה"ל, "רמטכ"ל תימני", היתה זאת מישאלת-לב לאחיות-הימים, אוטופיה מודעת.

שום חייל תימני לא נשא בתמיולו את שרביט האדוק. בין עסקני המיפלגות היו כמה "תימנים מיקצועיים", שזכו במשרות תשלום מס-שפתיים לאידיאל של "קיבוץ גלויות" — בתנאי שהיו נכנעים ונאמנים.

זה היה סדר העולם, והוא היה מוכן — אולי בתת- חכמה, אולי בצורה מעורפלת — לנערה שצעה במדי- בית"ר ברחוב המלך ג'ורג', כשהיא מרגישה במבטי הבוז והולול של עובריה-אחרת.

ז'אן ד'ארק מכרם התימנים

אולה כהן נולדה בסוף 1925, בעשרה בטבת, יום הצום על נפילת ירושלים. משום כך נקראה בשם גאולה. אחיה נקראו על שם הכוהנים, אחותה על שם אסתר המלכה.

שעדה מתימן בראשית המאה כשי- היה בן 5 היה חייט עני, שגידל עשרה בנים ובנות. האם היתה בת למושפחה מירושלים העתיקה, שאבות-אבותיה באו ממאראקש כי מארוקו.

האווירה בבית היתה דתי-מסורתית, בתוספת מנה של עסקנות. סבו של האב היה בתימן איש-הקבלה, והיה עולה לראש-ההרים כדי להביא גשם. האב עצמו ליהן זמן-מה כמזכיר התאחדות התימנים. משחר ידותה ידעה בת החייט מרחוב ורובל של התשוכה הנוערת להתבלט, לעי-

הדוגמה: ז'אן ד'ארק בקרב על אורליאן

זות, להיות משהו, להיות במרכז, לעזות על הכמיה.

יתכן שעובדת היתה בת בין אחים רבים במישפחה תימנית ששמה את הדגש על הבן, הוסיפה על הצורך הזה. היא עצמה תיארה את אחת מחוויותיה בבית-הספר היסודי: "פעמים רבות הייתי מדקלמת בבית-הספר משיירי-הזעם של ביאליק, כשמולי קהל תלמידים ומורים, ובעוד אני בדרכי אל הבמה אני עוצרת בעצמי לא לפרוץ בדיקלום, ובעוד אני יורדת ממנה — הייתי מבקשת לחזור על עקבי ולעלות שוב, שאם נסתים השיר הגה קולי עוד נמשך והולך...".

אין ספק שהיא מרגישה כך גם כעבור 45 שנים, בעלותה על דוכן-הגומאים במילאית-הכנסת וברידתה ממנו, כך, בכורה-היתוך של ידותה, צורפו יחד התכונות שהבטיחו את ניבוש אופייה: ה- עוני של מישפחה מרובת-הילדים, המעמד ה- נחות של עדה מקופחת, האמביציה האישית הזוחלת והשאיפה להתבלט.

אילו נזונה בכשרון בולט ויהודי — יופי נדיר, כישרון מוסיקלי או תיאטרוני, יכולת מיסחרית — יתכן שהנערה היתה מוצאת לה פרוקן בדרך אחרת. אך בהעדרו, הובילה דרכה כימעת בכרח לקנאות המדינית. בטיפרו התאמין אמיתי ניתח אריק הופר האמריקאי את הפסיכולוגיה של "הקנאי" בה"א הידיעה — דמות שהיא שווה בכל התנועות הקיצוניות שמאכל ומימין, הלאומניות ואנטי-לאומניות, הפאשיסטית והאנארכיסטיות, הקומוניסטיות והריאקציוניות. זהו דמותו של אדם בלא כישרונות מיוחדים, נטול כוח-יוצר, אך בעל אמביציה אישית בלתי-מוגבלת, המוטרד על-ידי ספקות בלתי- מוגבלת, המוטרד על-ידי ספקות בלתי-מודעים עצמו ומעמדו.

אישה כזה מתגבר על תחושת-הנחיתות שלו כהתמסרות קנאית ומוחלטת לרעיון מוטאלי כלשהו, המעניק לו תחושה של ערך וכוה, רי-

המשיך אותו לקבוצת-יערית — לאום נבחר, דת ויהודית, גזע עליון, מעמד מהפכני.

יש ספק אם הנערה מרחוב ז'רובל שמעה על הנערה מאורליאן. אך ז'אן ד'ארק יכלה לשמש לה דוגמה ומופת. בת-האיכר, ששמעה קולות של קדושים אשר ציוו עליה להתייצב בראש ציבאות צפת, לשחרר את העיר אורליאן מן המצור ולהצטרף את המלך, נתקלה תחילה בבוז, ביגלל מוצאה הנחות והיותה אשה. אך היא שיכנעה את הספקנים באמונתה הלהוטת, בשיכנוע העצמי העמוק שלה ובתחושת שליחותה.

היא היתה הנביאה הזוחמת של קנאות כפולה — השתלבות הקנאות הדתית עם הקנ- אות הלאומנית, שהיתה אז חדשה באירופה של שש המאה ה-15.

הקנאות הכפולה הזאת, בעלת כוח-המחץ הכביר, ניצחה אחרי ש-הנערה מאורליאן" עצמה נשרפה על המוקד בידי ארביא הבריטיים.

"אני לא אומרת שאת צריכה להיות ז'אן ד'ארק ולשמוע קולות..." אמרה גאולה כהן השנה למראייתה, כדרכה על עצמה. ככך אישרה כי ההשוואה אינה רחוקה מתודעתה.

הכרישה הראשונה

בית"ר הובילה דרכה של צעירה רצינית, חדורת- אמונה, כימעט אוטומטית אל האירגון הצבאי הלאומי. בגיל 16 הצטרפה אל האירגון.

חברי אצ"ל התייחסו לבית"ר בזילולל משועשע. הבית"רים, כך סברו, אך "משחקים בחיילים", עורכים מיפקדים ומיסדרים, לובשים מדים, מצדיעים, ואילו הם, מנשי האירגון, היו חיילים אמיתיים, נושאי-נשק, מוכנים לחרף את נפשם בכל עת. בית"ר היתה תנועה חוקית וגלויה. האירגון פעל במחתרת, ושלטו בו כללי ה- קונספירציה.

שהותה של גאולה באצ"ל היתה קצרה, ונראה שלא היתה מאושרת. כעבור זמן-ימה נודע לה, לתדהמתה, כי האירגון מקיים שכי- תתינשק עם הבריטים.

"כשנודע לי בשנת 1942 שאצ"ל חתם על שביתת- נשק עם הבריטים" סיפרה לא מכבר למראייתה, "לא הבנתי איך אפשר דבר כזה, כשהשערים געולים והבריטים זורקים פליטים. נפגשתי עם אנשי לח"י, והבנתי שהם ממשיכים להילחם. בתקופה הזאת, כשאף אחד לא פרש, קמתי אני, נערה צעירה, ופרשתי. בגין אף פעם לא שכה לי את העניין הזה".

אם התיאור הזה הוא מדוייק, הוא מעיד על כך ש- גאולה הצעירה היתה בלתי-מודעת באופן מדהים לנעשה סביבה. שביתת-הנשק בין אצ"ל והבריטים היתה קיימת מאז 1939. עם פרוץ מלחמת-העולם השנייה, החליט זאב ז'בוטינסקי כי המערכה נגד היטלר קודמת לכך צורך אחר, ביגלל הסכנה הנוראה הנשקפת ליהודים באירופה. על כן הורה לאצ"ל להפסיק את כל הפעולות נגד הבריטים. למעשה אף נוצר שיתוף-פעולה בין הכולשת הבריטית ובין אצ"ל. לאיתור חברי המיפלגה הקמוניס- טית הבלתי חוקית, שהתנגדו או למילחמה, בהתאם למדיניות שקבע סטאלין עם חתימת ההסכם שלו עם היטלר.

על רקע זה פרש אברהם ("יאיר") שטרן ביוני 1940 מן האצ"ל, והקים את האירגון שנקרא לאחר מכן לח"י — לוחמי-החרות-ישראל. יאיר דגל בתורה ההפוכה: שה- משימה העיקרית היא למגר את השילטון הבריטי ולפתוח את שערי הארץ. לצורך זה היה כדאי, לדעתו, לנצל דווקא את שעת חולשתה של בריטניה, בהיותה עסוקה במלחמה על חייה. יאיר אף היה מוכן לשיתוף-פעולה עם הנאצים, בתקוות-שווא שאלה יהיו מוכנים לשלוח יהודים לארץ-ישראל כדי להיפטר מהם.

כל זה קרה שנתיים לפני שגאולה הצעירה הצטרפה לאצ"ל. זרק אף לא הדברים. היא הסיקה את המסקנה, שנבעה מן הטמי- פרמנט ומן האמונה שלה.

היא לא היתה היחידה. במשך כל השנים היתה זרימה מסויימת לאצ"ל, כשהאירגון הקטן יותר מושך אליו את היסודות היותר קיצוניים.

לוחמת מיקצועית

אותן שנים למדה גאולה כהן בסמינר למורות. בלילות הדביקה כרוזים של לח"י.

באחד הימים אירעה, בכיתת הסמינר, שבה למדה, תקרית ששינתה את חייה.

אחד מנעריה-מחנתה פרץ לכיתה והטיל חבילת- כרוזים, שנועדה לבני-נער. עם תום השיעור פנתה אליה אחת התלמידות בכיתה, שהיתה קשורה לזרוע הנער של ה"הגנה". הנערה ביקשה מגאולה כהן למסור לידיה את הכרוז.

על תקרית זו כתבה גאולה כהן: "היא הושיטה את ידה וניסתה לחטוף את הכרוז, שהיה קמוץ באגרופי. הצליחה לתלוש פיסה מקצהו. קמתי, דחפתי לאחור והעמקתי לגלגל את הכרוז ליד. שתינו עוד לא התכוונו ברצינות, שתינו עוד לא ידענו מה אנו עושות, כשעמליה חזרה והתפלה — עכשיו בשתי ידיה — על ידי...".

הכרוז בידי נתמך כולו, אבל אגרופי היה קמוץ ומוצק מאוד. ובין דחיפה לכאן וגילגול לשם מצאנו את עצמנו מתכתשות במיסדרון הארוך והרחב שמחוץ לכיתה, ומסביבנו, במעגל, תלמידות, הרבה תלמידות, שכן הפעמון צילצל...

כתבת העולם הזה שרית ישי, שריאיינה אותה לסטן כתבה-עט מוניסית.